

Conferència inaugural: Pensar global, actual local: l'anàlisi de l'evolució de les pràctiques culturals en l'era digital.

Olivier Donnat, sociòleg del Departament d'Estudis, prospectiva i estadístiques del Ministeri de cultura i comunicació de França.

Els nostres hàbits de vida i de consum es troben profundament transformats pel desenvolupament ràpid d'Internet, per culpa de la naturalesa mateixa d'aquest mitjà "multi-usos", que permet accedir al mateix temps a les obres, als productes de les indústries culturals i als programes de la ràdio i de la televisió, difondre i compartir les seves pròpies imatges, textos o músiques, comunicar en viu o per escrit, i portar a terme algunes de les tasques més trivials de la vida quotidiana.

El fet de que ja més la meitat de les llars disposin d'una connexió, juntament amb els efectes de la digitalització, constitueix un real repte per a l'enfocament tradicional de les pràctiques culturals, perquè qüestiona més o menys radicalment la major part de les categories i divisions que permetien abordar les activitats culturals: el retall per camp o per sèries s'ha tornat en part caduc per culpa de la difusió de la cultura digital, on els textos, les imatges i les músiques són sovint barrejades, on el tall aficionat / professional es torna cada cop més incert i, sobretot, on la coherència de les activitats culturals que eren en general estretament lligades a un suport físic i / o un lloc – el domicili per a la televisió, les institucions culturals pel que fa a la freqüentació de les obres, etc. – es troba fortament trencada per la digitalització i la generalització dels dispositius nòmades (portàtils, mòbils, lectors MP3...). Prenent només alguns exemples, fa pocs anys encara, escoltar música tenia a veure amb els discos i cassets que escoltàvem a nostre casa, llegir, amb els llibres, mirar un programa de televisió, amb la petita pantalla del saló, veure un quadre, amb els museus, etc. Avui, són poques les pràctiques culturals o mediàtiques que es deixen fàcilment reduir a la ximple equació del tipus: una activitat = un suport o un mitjà + un lloc.

Per això certa borrositat de l'aparell estadístic, que pateix quantes més dificultats per fer evolucionar les seves nomenclatures i per establir dispositius perennes de medició, ja que els usuaris d'Internet triguen en establir-se. Borrositat persistent, mentre proliferen els discursos sobre la revolució digital amb una tendència natural a hipertrofiar alguns fenòmens marginals o a sucumbir sota la il·lusió del "mai vist", com si tot allò que naixés de la revolució digital fos enterament nou, i tot allò

que existís abans estigués embocat a una prompta desaparició.

La realització l'any 2008 d'una nova enquesta *Pratiques culturelles des francesos*, més de deu anys després de la del 1997, és un bon moment per fer el balanç de la realitat dels usos digitals a la nostre societat i dels efectes del seu desenvolupament sobre les pràctiques culturals i mediàtiques tradicionals, es tracti del consum de televisió, de lectura de llibres, de la freqüentació dels equipaments culturals, o de les pràctiques *amateur*.

Per tant, presentarem en primer lloc els principals resultats de l'enquesta *Pratiques culturelles des francesos* recentment publicats¹, abans de proposar algunes reflexions personals sobre els interrogants que susciten pel que fa a la definició de la política cultural.

El poderós creixement de la cultura de la pantalla

La difusió extremadament ràpida de l'ordinador i d'Internet a les llars, que constitueix clarament el fenomen més rellevant de l'últim decenni, no ha de ser aïllat del moviment general d'enriquiment del parc audiovisual domèstic en marxa des de principi dels anys 60. Efectivament, moltes altres coses han canviat aquests últims anys en matèria audiovisual: les condicions de recepció dels programes de televisió han millorat, en paral·lel a la diversificació considerable de l'oferta de programes, amb l'èxit de les pantalles planes i del home cinema que ja casi posseeix una llar sobre cinc; els lectors i les gravadors de DVD han reemplaçat els lectors de VHS, les consoles de joc han conquistat noves llars, i els lectors mp3 han multiplicat les facilitat d'escolta de la música, amplificant més encara les ones de xoc del "boom musical" provocat fa ja més de trenta anys amb l'arribada de la cadena HIFI i del lector portàtil de CD. I si afegim l'espectacular èxit dels telèfons portàtils multi-usos, prenem plena mesura del considerable augment de les possibilitats de consum, d'emmagatzemament i d'intercanvis de músiques, imatges i textos, que hem presenciats des del final dels anys 90, tant a l'espai privat de la llar com a d'altres àmbits, tenint en compte el caràcter sovint nòmada dels dispositius més recents. En una paraula, les condicions d'accés a l'art i la cultura han evolucionat profundament sota els efectes conjugats dels progressos considerables de l'equipament de les llars, de la desmaterialització dels continguts i de la generalització d'Internet de banda ampla: en menys de deu anys, els dispositius fixes dedicats a una funció precisa (escoltar discos, mirar programes de televisió, llegir informacions, comunicar-se amb tercers...) han estat àmpliament

¹ O. Donnat, *Les pratiques culturelles à l'ère numérique*, La Découverte, 2009. Els resultats complets de l'enquesta 2008 es poden consultar en: www.pratiquesculturelles.culture.gouv.fr

suplantats o completats per dispositius, gairebé sempre nòmades, oferint una ampla ventall de funcionalitats que es situen a l'encreuament de la cultura, de l'*Entertainment* i de la comunicació interpersonal.

Aquesta evolució ha consagrat definitivament les pantalles com a suport privilegiat de les nostres relacions amb la cultura, accentuant al mateix temps la porositat entre cultura, distracció i comunicació. Amb la dimensió digital i la polivalència de les terminals avui disponibles, la major part de les pràctiques culturals convergeixen cap a les pantalles: visionat d'imatges i escolta de música per descomptat, però també lectura de textos o pràctiques *amateur*, sense parlar de la presència ja banal de les pantalles a les biblioteques, els llocs d'exposició i de vegades a alguns llocs d'espectacles en viu... Tot és ara potencialment visualitzable a una pantalla i accessible via Internet.

Els joves i les classes benestants han estat els primers en beneficiar-se de les noves oportunitats ofertes: són avui els principals usuaris d'Internet i de les noves pantalles, mentre que la televisió reclutava (i segueix recloent) a l'essencial dels seus grans consumidors entre la gent gran i poca diplomada. La profunda originalitat d'Internet cap dins d'aquesta paradoxa: encara que molt poc utilitzat a la llar – les connexions amb dispositius nòmades es queden de moment limitades, en el cas de la població francesa – aquest nou “mitjà multi-usos” sembla més bé lligat a la cultura del sortir, els protagonistes de la qual són les fraccions joves i diplomades de la població, la manera d'oci de les quals es troba més orientat cap a l'exterior, i la participació de les quals a la vida cultural és més forta.

La situació actual per tant és radicalment diferent a la dels anys 1980 o 90, on la cultura de la pantalla es limitava essencialment al consum de programes de televisió. En efecte, si una forta durada d'escolta de la televisió era en general associada a un baix nivell de participació a la vida cultural, no és per res el cas d'Internet, que toca en prioritat a les categories de població més implicades a la vida cultural: així, la probabilitat d'haver estat durant els últims 12 mesos a una sala de cine, un teatre o un museu, o d'haver llegit un número important de llibres creix regularment amb la freqüència de les connexions.

El retrocés de la televisió i de la ràdio entre les generacions més joves

La importància adquirida per Internet i les noves pantalles durant els últims anys s'ha traduït per una agravació de les tensions pel que fa a la dedicació del temps lliure i una major competència entre activitat d'oci, entre d'altres quan són “cronòfagues”.

L'evolució del temps dedicat a la televisió constitueix un bon exemple d'aquesta major competència en matèria de temps lliure. En efecte, si els francesos que la miren cada dia són en general més nombrosos avui que l'any 1997, la durada mitjana d'escolta s'ha quedat estable, al voltant de 21 hores per setmana. El temps passat davant de la pantalla de televisió, per primera vegada des de la seva arribada a les llars, ha deixat de créixer: ha disminuït fins i tot entre els joves, el volum de consum dels quals és dues hores menor en comparació amb el dels seus homòlegs del 1997, però aquesta baixada es compensa al pla general per l'augment de la durada de les persones de més de 45 anys, les quals, en la seva majoria, es troben poc o res en relació amb l'ascens de la cultura digital.

La magnitud de la baixa és més acusada encara en el cas de la ràdio, que ha patit la competència de noves maneres d'escoltar música i d'informar-se online (webs d'escolta en streaming, blocs, xarxes socials...). Amb una lleugera disminució de la proporció d'oients quotidians i sobretot una durada d'escolta clarament a la baixa, aquest mitjà que havia conegut una segona joventut als anys 80 alenteix incontestablement el pas en comparació amb l'any 1997, fins i tot si es té en compte l'escolta online: més de dos terços dels francesos segueixen tenint un contacte diari amb ell, però li dediquen de mitjana dues hores menys a la setmana. Les persones de més de 65 anys són les úniques que no han reduït el seu temps d'escolta.

Durant el mateix període, l'interès per la música ha seguit progressant: el 34% dels francesos escolten música gairebé cada dia (fora de la ràdio), davant del 27% fa onze anys. El "boom musical" iniciat als anys 70 s'ha mantingut i les seves ones de xoc han seguit propagant-se a la societat francesa amb l'envelliment de les generacions que van ser les seves protagonistes. Tornant-se digital, la música ha guanyat encara més en accessibilitat: les noves possibilitats d'emmagatzemament, d'intercanvi o de transferència d'un suport a un altre, així com la multiplicació dels suports d'escolta, del telèfon mòbil a l'ordinador passant pel lector mp3, han afavorit una integració cada cop més gran de la música a la vida quotidiana, a la llar, però també en els temps de transport o al treball.

Una profunda renovació de les preferències en matèria de música o de pel·lícules

Aquesta progressió de l'escolta freqüent de música, l'origen de la qual remunta als anys 60, ha estat acompanyada d'una profunda renovació de les seves preferències musicals, a causa de l'emergència periòdica de maneres d'expressió "jove" que les generacions no abandonen quan envelleixen. Una de les expressions d'aquesta mutació que corre ara des de diferents generacions apareix clarament a

la lectura dels gèneres musicals els més escoltats o citats com a favorits. Quan més jove, més marcada la preferència per la música anglosaxona, i sobre aquest punt les coses no difereix molt pel que fa a pel·lícules: els de menys de 35 anys prefereixen les pel·lícules americanes mentre que els de més de 45 anys s'inclinen clarament cap a les pel·lícules franceses, quedant-se la franja dels 35-44 anys, per la seva part, en una posició intermèdia, que les condueix a trigar més que els altres la resposta neutra que consisteix en considerar-se indiferent a la nacionalitat de les pel·lícules.

Indudablement, aquests resultats tradueixen un poderós efecte generacional: els joves des de fa ja diferents dècades viatgen més que els seus antecessors, són més nombrosos també els que han viscut a l'estranger, que escolten música anglosaxona, o miren sèries americanes en versió original... En resum, aquestes generacions han crescut en univers culturalment més globalitzats on la llengua anglesa és totpoderosa, i han tingut un accés precoç a la cultura americana sota tota les seves formes, des dels productes els més estandarditzats fins les obres més confidencials que s'intercanvien fans i aficionats via Internet. Per tant, com estranyar-se de que la seva relació amb la producció francesa sigui distinta a la dels seus antecessors?

La lectura impresa sempre en retrocés

En matèria de lectura impresa, les dues principals tendències des dels anys 80 han estat contínues durant l'última dècada: la lectura quotidiana de periòdics (de pagament) ha seguit disminuint, juntament amb la quantitat de llibres llegits fora de tota obligació escolar o professional. Per tant, la proporció de no lectors de premsa de pagament i de llibres és més important ara que l'any 1997, sense que podem deduir amb certesa, tanmateix, que els francesos llegeixin menys, tenint en compte l'arribada durant el mateix període de la premsa gratuïta i, sobretot, de la multiplicació d'actes de lectura en pantalla.

El retrocés de la premsa quotidiana és essencialment degut, avui com ahir, a la disminució del número de lectors quotidians: cada cop menys francesos llegeixen un periòdic cada dia, la qual cosa, com a efecte mecànic, augmenta les files de lectors ocasionals i de no lectors. Aquest retrocés, les orígens del qual són molt anteriors a l'arribada d'Internet o de la premsa gratuïta, toca tanta la premsa nacional com a regional: l'11% dels francesos llegeix un periòdic nacional més d'una vegada a la setmana, contra un 13% l'any 1997, mentre que un 32% llegeix un periòdic regional, en contra d'un 38% onze anys abans.

En el cas dels llibres, la disminució dels lectors grans i mitjans s'ha mantingut durant l'última dècada. Aquesta tendència, l'origen de qual és també molt anterior a l'arribada d'Internet, ha seguit més o menys el mateix ritme que durant la dècada anterior, provocant un augment de la proporció no només dels lectors pocs actius – d'1 a 4 llibres per any – sinó també dels no lectors: tenim més francesos avui que no han llegit cap llibre en el marc del seu temps lliure durant els últims 12 mesos, dels que teníem l'any 1997, i els que no han abandonat el món dels llibres han reduït el seu ritme de lectura a més o menys cinc llibres l'any.

Aquesta doble evolució no és gens nova. S'inscriu en un moviment a llarg termini que les anteriors enquestes de *Pratiques culturelles* ja havien posat de relleu: des de diferents dècades, cada nova generació arriba a l'edat adulta amb un nivell de compromís inferior a la precedent, amb la qual cosa l'erosió dels lectors quotidians de premsa i dels grans lectors de llibres s'acompanya d'un envelliment del lectorat. Això provoca que les diferències en termes d'edat tendixin a atenuar-se en el sector del llibre perquè els joves d'avui llegeixen menys que els seus antecessors quan tenien la mateixa edat, mentre que la generació del *Baby-boom* manifesta un interès pels llibres lleugerament superior al de les generacions nascudes abans de la Segona Guerra Mundial. En canvi, les diferències entre classes socials s'han acusat durant l'última dècada per causa de l'allunyament de part de les classes populars, entre d'altres de les classes obreres. La mateixa cosa passa amb les diferències de sexe: els homes compten avui més o menys amb un 10% més de no lectors de llibres amb respecte a les dones, i presenten un ritme de lectura inferior al de les dones quan són lectors (llegeixen de mitjana 14 llibres l'any, en comparació amb 17 per a elles). De fet, reconeixen sense dificultat el seu allunyament creixent del món del llibre: el 62% d'ells confessa llegir poc o llegir res, en comparació amb un 46% per a elles.

Una freqüentació globalment estable dels equipaments culturals

L'augment del temps passat davant de les pantalles no ha reduït la propensió general dels francesos per sortir de nit, ni ha modificat els seus costums pel que fa a la freqüentació dels equipaments culturals. El nivell de difusió de gran part de les activitats externes, siguin culturals, esportives o de distracció, s'ha mantingut més o menys igual, i les sortides i visites culturals han sofert molt menys de les regles imposades per l'ascens de les pràctiques digitals, en comparació amb certes activitats d'oci com l'escolta de la televisió o la lectura; la base del públic del cinema en sala s'ha fins i tot eixamplat i els espectacles en viu han fet millor que només resistir, malgrat l'envelliment del públic de certes formes d'espectacle vinculat amb l'increment del pes de la gent gran a la població francesa, de la propensió creixent d'aquests últims per sortir, i també, en alguns casos (els concerts de música

clàssica per exemple) d'una desafecció dels joves cada cop més marcada segon arriben les noves generacions.

Si la comparació dels resultats relatius a la freqüentació global, prenent en compte tots els equipaments, amb els de l'enquesta precedent, confirma la notable estabilitat del conjunt dels comportaments en matèria de sortides i visites culturals, certes diferències apareixen d'un sector a l'altre.

- El cinema en sala ha involucrat a més gent l'any 2008 que en el 1997, ampliant la base del seu públic ocasional (1 a 5 vegades l'any), entre d'altres per a la gent gran i les classes populars: el 57% dels francesos ha anat a veure una pel·lícula en sala durant els últims 12 mesos, en comparació amb el 49% fa onze anys.

- Les biblioteques i mediateques han conegut un lleuger estancament de la seva freqüentació, que es fa eco de l'estancament de les inscripcions: el 28% dels francesos ha anat allí una vegada durant els últims 12 mesos en comparació amb un 31% fa onze anys, la qual cosa sembla indicar que la progressió dels usuaris no inscrits que havia estat forta durant els anys 90 s'ha interromput durant la última dècada.

- La meitat dels francesos (51%) no ha assistit en el 2008 a cap espectacle en viu a una infraestructura cultural durant els últims 12 mesos. Fins i tot si l'amplitud molt baixa de les evolucions obliga a ser prudent, sembla que la freqüentació de tipus excepcional hagi progressat durant l'última dècada: l'espectacle en viu hauria aconseguit involucrar a una nova franja d'espectadors, perdent només una petita part dels espectacles habituals.

- Les proporcions de francesos que no han visitat cap lloc d'exposició o de patrimoni durant els últims 12 mesos són respectivament d'un 58% y d'un 62%, nivells pròxims als del 1997; en un cas com l'altre, el ritme de les visites sembla haver-se alentit un poc ja que la part de visitants habituals (tres vegades o més per any) en la població dels 15 anys i més es troba una mica per sota del nivell de l'any 1997.

Una cultura més expressiva

El paisatge de les pràctiques amateur ha conegut profundes transformacions amb l'emergència de noves formes d'expressió i de nous maneres de difusió dels continguts culturals autoproduïts, lligats

amb el desenvolupament de l'àmbit digital i d'Internet. Els canvis han estat particularment espectaculars en el cas de la fotografia i del vídeo, la pràctica dels quals s'ha bolcat gairebé completament cap a l'àmbit digital en menys d'una dècada, però la difusió dels ordinadors a les llars ha renovat també les maneres de produir art aficionat en el camp de l'escriptura, de la música o de les arts gràfiques. Per tant no és fàcil lliure-se al joc de la comparació, ja que la mirada sobre les evolucions esdevingudes des del 1997 depèn en una ampla mesura de la manera amb la qual les diferents activitats d'autoproducció amb la pantalla són enfocades i reagrupades (o no) amb les pràctiques amateur "davant de l'ordinador".

Amb la difusió dels dispositius digitals i sobretot dels telèfons mòbils multimèdia, les pràctiques fotogràfiques i audiovisuals han progressat, lleugerament en el cas de la primera, donada l'existència antiga a les llars de dispositius de tipus Instamatic o Polaroid, i més clarament en el cas de la segona ja que la proporció de francesos que han realitzat una pel·lícula o un vídeo durant l'any s'ha multiplicat per dos des del 1997 (un 27% en comparació amb un 14%).

Per a les altres activitats tradicionals del món aficionat, l'evolució sembla menys favorable a primera vista: les pràctiques musicals semblen conèixer un lleuger estancament, i la mateixa cosa passa amb aquelles relacionades amb la escriptura, les arts plàstiques i el dibuix. Tanmateix, una vegada integrats els usos a caràcter creatiu de l'ordinador, la pràctica aficionada sembla clarament orientada a l'alça, següent la tendència observada en els anys 1980 y 90. Efectivament, al costat de les pràctiques aficionades tradicionals, s'han desenvolupat en el sector de la música, de l'escriptura i de les arts plàstiques o gràfiques, noves formes de producció de contingut que obliguen a modificar la definició mateixa de les pràctiques *amateur*.

Una situació intermèdia

Pot ser temptador al final, a la llum dels resultats sobre la població francesa en el seu conjunt, relativitzar l'impacte de la revolució digital sobre les pràctiques culturals. Si aquesta última ha modificat radicalment les condicions d'accés a gran part dels continguts culturals i ha desestabilitzat els equilibris econòmics en els sectors de les indústries culturals i els mitjans de comunicació, no ha trastocat l'estructura general de les pràctiques culturals, ni tampoc ha frenat les tendències del final del segle passat: la major part de les evolucions de l'última dècada prolonguen, de vegades amplificant-les, unes orientacions l'origen de les quals és molt anterior a l'arribada d'Internet, i les úniques verdaderes ruptures estan relacionades amb la durada d'escolta de la ràdio i de la televisió.

En tots els altres sectors (escolta de música, lectura de la premsa i de llibres, freqüentació de les infraestructures culturals, pràctiques *amateur*), els canvis es queden en general limitats i sobretot s'inscriuen en la prolongació d'unes tendències posades de relleu per les anteriors edicions de l'enquesta sobre *Pràctiques culturals*.

Al mateix temps, nombrosos indicis deixen entreveure la profunditat del canvi en curs quan deixem el nivell general per interessar-nos pels comportaments de les joves generacions. Les persones de menys de 35 anys són efectivament responsables de la disminució de la durada d'escolta de la ràdio i de la televisió durant l'última dècada, i afirmen sense pudor les seves preferències per les pel·lícules i les músiques anglosaxones, a diferència dels més grans, i han participat activament al retrocés de la lectura de quotidians i de llibres, manifestant al mateix temps algunes senyals potencialment preocupants pel que fa a la freqüentació de les infraestructures culturals: una lleugera baixa de la freqüentació habitual de les sales de cinema, ocultada a nivell general per la progressió dels de 45 anys, un estancament de l'inscripció i de la freqüentació de les biblioteques, un retrocés en el sector dels museus i sobretot dels concerts de música clàssica.

En realitat, ens manca perspectiva avui per apreciar el verdader abast de les mutacions que estem vivint i, en certa mesura, que estem inventant. No oblidem que Facebook o Google només existeixen des de fa pocs anys! És encara difícil tenir una representació global dels usos actuals del sector digital, ja que a més aquests es troben en constant evolució: els treballs monogràfics sobre certes webs com a Wikipedia o certs tipus d'usos es desenvolupen sense que sigui possible, tanmateix, tenir una visió completa de l'infinita diversitat dels usos i sobretot la manera amb la qual s'articulen amb les pràctiques culturals tradicionals. I de fet l'incertesa domina: quin és el futur de la lectura de la premsa de paper o de la freqüentació de les biblioteques i dels museus, dins de deu o vint anys?

Per un altre costat, cal reconèixer que l'arribada del sector digital constitueix un problema real per a la gent que fa enquestes, perquè el caràcter multimèdia de la cultura digital, on textos, imatges i músiques es troben sovint imbricades, i el fet de que Internet sigui un mitjà multi-usos", castiguen la descripció de les pràctiques culturals que es basaven essencialment sobre un retall per mitjà o per tipus de suport. Fa poc temps encara, efectivament, la major part de les activitats preses en compte a les enquestes del tipus *Pràctiques culturals* estaven estretament lligades a un mitjà o un suport físic: llegir es corresponia amb els llibres o la premsa escrita, escoltar música amb els discos i cassetes, mirar un programa de televisió amb la petita pantalla, mirar un quadre amb els museus, fer música amb els instruments, etc. Així, bastava amb apropar-se a cada mitjà, suport o lloc cultural per donar la volta al conjunt de les maneres d'accedir a l'art i la cultura. Tanmateix, el retall camp per

camp s'ha tornat en part caduc pel fet de la desmaterialització dels continguts i la generalització dels dispositius nòmades (portàtils, mòbils, lectors mp3). En una paraula, són poques les pràctiques culturals que es deixen reduir a la ximple equació de antany: un activitat = un contingut o un programa + un suport o un mitjà + un lloc i un moment.

En el període actual estem com entre dues aigües: ens costa identificar les lògiques de desenvolupament de les pràctiques digitals perquè les enfoquem a través de categories de pensament i un vocabulari elaborats durant la era pre-digital. El resultat, un cert desfasament de la política cultural en comparació amb les mutacions provocades per la successió extremadament ràpida d'innovacions tecnològiques durant aquests últims anys.

Mirem per exemple la qüestió central de la democratització: la desmaterialització dels continguts, la progressió espectacular d'Internet i la proliferació de les noves pantalles ha transformat radicalment les condicions d'accés a la cultura i obliga per tan a formular aquesta pregunta en nous terminis i revisar unes quantes representacions a través de les quals els mitjans culturals pensaven la qüestió del públic.

La transició d'una política de públics cap a una política d'usuaris

La política de democratització, efectivament, ha estat sempre pensada gairebé exclusivament en relació amb les infraestructures culturals: des de la creació dels primers museus nacionals fins la política dels anys 80, passant per la descentralització teatral, l'objectiu a França com a la majoria dels països sempre ha estat, independentment de la concepció de la cultura o de les opcions trigades, de construir infraestructures i de garantir que els públics els freqüentin. Aquesta visió de les coses és avui obsoleta en part perquè la política portada a terme durant les últimes dècades ha donat els seus fruits, encara que també perquè la era digital en la qual acabem d'entrar, ha obert un nou camp de recerca considerable, al menys tan important com el precedent.

Cal acceptar la evidència: el continu moviment d'instal·lació de dispositius audiovisuals a les llars – des de l'arribada de la televisió fins Internet de banda ampla – fa que la major part de les nostres pràctiques i consums culturals es desenvolupin ara a l'esfera privada, al domicili principalment. Per tant, la qüestió de les desigualtats d'accés ja no es pot abordar únicament des d'una perspectiva de desenvolupament del territori, com si als poders públics els bastés construir infraestructures i velar per la qualitat i la diversitat de l'oferta que proposen.

Avui, ens enfrontem amb pressa a la qüestió de la posada en marxa d'un verdader servei públic de "cultura a domicili". Del costat de l'oferta, el repte consisteix en crear les condicions d'un servei públic de qualitat, mobilitzant importants mitjans per a la digitalització dels fons patrimonials, que es tracti de base de dades, d'impresos, de pel·lícules, de monuments o d'arxius audiovisuals, i per assegurar la més ampla difusió en línia de les diferents formes d'espectacle en viu. Del costat de la demanda, el repte consisteix com sempre a garantir que les riqueses culturals digitalitzades siguin accessibles per a tots, perquè encara que la fractura digital va tendir a reduir-se en el curs dels últims dos anys, les diferències d'equipaments entre classes socials segueixen sent importants.

El sector digital i els mitjans de comunicació d'avui (i encara més els de demà) ofereixen als establiments la possibilitat d'enriquir considerablement la seva oferta, proposant un ventall diversificat de serveis "a distància", i per tant d'assolir nous públics més enllà dels círcols dels seus habituals deixebles, mantenint al mateix temps amb ells un diàleg permanent e interactiu. Aquesta nova distribució contribueix per a tant a descentrar la qüestió dels públics, estenent-la al conjunt dels usuaris, que aquests últims visitin físicament o no la infraestructura, obligant a considerar els equipaments culturals amb una nova mirada: les biblioteques, els museus, i també els espais d'espectacle en viu, encara que siguin sent els llocs privilegiats de la confrontació directa amb les obres i els artistes, són també cada cop més cridats a transformar-se en centres de recursos i de prestació de serveis a distància, sobretot, evidentment, quan disposen de riqueses susceptibles de ser digitalitzades.

Encara que es pogués multiplicar així els exemples sobre les oportunitats que ofereixen les noves tecnologies en matèria d'accés a la cultura, crec que cal prevenir qualsevol mirada excessivament optimista sobre les mutacions que estem vivint. En molts de sentits, el sector digital i Internet deterioren els fonaments de la política cultural tal i com s'havia concebut durant la segona meitat del segle XX : qüestionament del sistema de drets d'autor i problemes de finançament de la creació, crisi dels mediadors i dels "productors professionals de discurs", acceleració i fraccionament del temps posant en perill el llarg temps d'aprenentatge, etc.

El treball de refonament de la política cultural que s'ha de portar a terme pot espantar donada la seva amplitud i la dificultat de les preguntes que suposa, però pot semblar també com a extremadament estimulante, en la mesura que tot està per (re)inventar.